

Läsningen är lösningen

– Insatser för stärkt läsande i skolan

En god läs- och skrivförmåga är avgörande för att varje elev ska kunna utvecklas och nå sina drömmar. Men internationella undersökningar visar att svenska elevers läskunnighet har försämrats på senare år. Var femte 15-åring når idag inte upp till en grundläggande nivå i läsning – en nivå som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig även annan kunskap – visar den senaste PISA-undersökningen.

God läsförmåga är en central del av all inlärning. Det utvecklar minne, förmåga till uppmärksamhet, koncentration och abstrakt tänkande. Läskunnighet är en förutsättning för faktainhämtning och det utvecklar förmågan till självständigt kritiskt tänkande. Det handlar också om att ha förmågan att kommunicera, göra sin röst hörd och att delta i det demokratiska samtalet.

I alliansregeringens budget planeras ytterligare en nedskärning om en halv miljard på den del av det statliga anslaget som är riktat till gymnasieskolan. Vi vill istället investera i skolan.

Miljöpartiet presenterar nu i fem punkter hur samhällets ansvar för läsandet borde växlas in i investeringar i skolan. Detta är den del av våra skolsatsningar och har som syfte är att stärka läsandet och ge alla unga möjligheten att få de grundläggande kunskaper de behöver.

Läsning i den svenska skolan idag

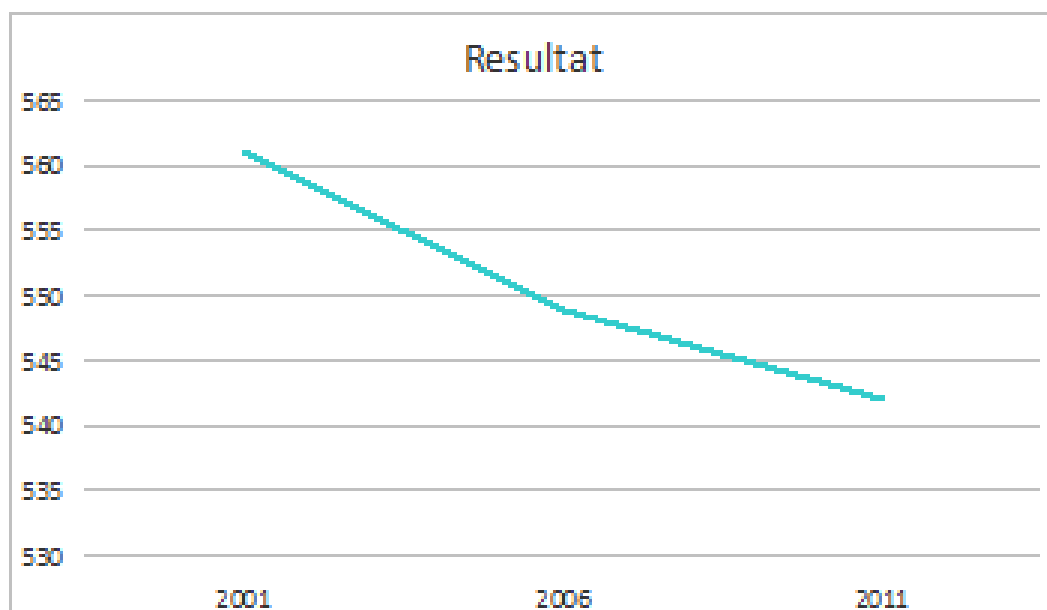
Läsförståelsen försämras

Svenska elevers kunskaper i läsförståelse har försämrats under det senaste decenniet, visar den senaste PISA-undersökningen. Nedgången är störst hos elevgrupper där många redan tidigare hade svårt för läsning.

Undersökningen bekräftar den negativa trend som funnits i andra internationella undersökningar under 2000-talet som Sverige deltagit i: det har skett en försämring av elevernas kunskaper som nu går att säkerställa statistiskt.¹

Även den internationella undersökningen PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) som undersöker läsförmåga hos elever i årskurs 4 visar att läsförståelsen bland svenska elever försämrats.

PIRLS har genomförts sedan 2001 och Sverige är ett av få deltagande länder som har försämrat sina resultat under hela perioden. Första gången, 2001, var Sverige bäst av de 35 länder som deltog. Andra gången, 2006, presterade de svenska fjärdeklassarna signifikant sämre. 2011 års mätning, som presenterades för mindre än ett år sedan, visar att resultaten försämrats ytterligare.

I PIRLS undersöks läsförståelse i vid mening, som läsvanor, attityder till läsning och typer av texter som läses. Sedan 2001 har Sveriges genomsnittspoäng sjunkit från 561 till 542 poäng, en minskning med 19 poäng. Resultaten i Sverige har sjunkit mellan samtliga undersökningstillfällen.

¹ Sammanfattning av Skolverket rapport 352, 2010: Rustad att möta framtiden? PISA 2009 om 15-åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap.

Svenska elevers resultat har inte bara sjunkit i absoluta tal, utan även relativt många övriga länders. År 2001 var svenska elevers resultat signifikant bättre än elevers resultat i alla övriga 17 länder. År 2006 var svenska elevers resultat signifikant bättre än elevernas resultat i nio av dessa länder och 2011 signifikant bättre än elevernas resultat i sju av de jämförbara länderna.

Samtidigt presterar elever i fem länder signifikant bättre än svenska elever 2011, länder som alla presterade signifikant sämre 2001.²

Brist på bemannade skolbibliotek

Hälften av Sveriges elever saknar tillgång till ett bemannat skolbibliotek visar Kungliga bibliotekets rapport Skolbibliotek 2012. En av sex elever saknar helt skolbibliotek. Det innebär att 210 000 elever i grundskolan och gymnasiet inte har tillgång till skolbibliotek på den skolenhet de går på. Sju procent av landets skolenheter har vare sig tillgång skolbibliotek eller samarbete med folkbiblioteket för elevernas räkning.

Två tredjedelar av skolorna som har tillgång till skolbibliotek, har ingen eller lägre bemanning än 20 timmar i veckan på biblioteket. En av fyra elever som går på skolor som rapporterat personaltimmar, har tillgång till ett skolbibliotek som är bemannat mindre än fem timmar i veckan. Det är inte, som man kanske annars kan tro, endast mindre skolor med få elever som saknar bemanning på biblioteket.

De skolbibliotek som finns har ofta så låg eller ingen bemanning att skolbibliotekspersonalen inte hinner undervisa eleverna i informationssökning och källkritik. Skolbibliotekspersonalen hinner heller inte göra särskilda insatser för elever med lässvårigheter.³

Brister i tillgång till särskilt stöd

Lärarnas Riksförbund presenterade i september 2013 rapporten *Läs- och skrivinlärning på lågstadiet*. I undersökningen har 800 lärare i lågstadiet som undervisar i ämnet svenska deltagit och deras besked i enkätsvaren är att förutsättningarna att bedriva undervisning i läs- och skrivinlärning varierar stort mellan skolorna.

Enligt undersökningen anger 38 procent av lärarna anser att elever som behöver särskilt stöd i undervisningen har dåliga möjligheter att få detta tillgodosett. Hela 43 procent av lärarna anser att tillgången till speciallärare och specialpedagoger är dålig eller mycket dålig. Endast 29 procent, inte ens en tredjedel av lärarna, svarar att tillgången är bra eller mycket bra.

Var fjärde lärare upplever också att de har otillräcklig formell utbildning i läs- och skrivinlärning, trots genomgången lärarutbildning.

² Skolverket rapport 381, 2012. PIRLS 2011 Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv.

³

http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/statistik/Skolbibliotek2012/Skolbibliotek2012_web20120821.pdf

Läraryrket har tidigare i år tagit fram rapporten *Lyssna på lärarna - så kan alla elever nå målen*. I undersökningen som ligger till grund för rapporten uppger 6 av 10 lärare att det finns en eller flera elever i klassen som skulle behöva stöd men som inte får det – trots att läraren rapporterat behovet.

I undersökningen uppger tre av fyra lärare att stödet skulle kunna förbättras om skolan hade mer resurser.

Strategier saknas

Skolinspektionen granskade under 2012 *Läsundervisningen i svenska för årskurs 7-9*. Slutsatsen av granskningen är att eleverna inte utmanas i sin läsning och att skolorna sällan följer upp läsundervisningen. Den visar även att texter från digitala medier, exempelvis bilder, film och bloggar, sällan används i undervisningen och att flera skolor saknar skolbibliotek eller har skolbibliotek som behöver utvecklas så att biblioteket blir en aktiv del i elevernas läsutveckling. Där det finns bibliotek och bibliotekarie har de stor betydelse för elevers lärande.

År 2010 granskade Skolinspektionen undervisning med fokus på läsprocessen i svenska för årskurs 4-6. Slutsatsen är att skolorna saknar strategier för läsutveckling i de årskurserna. Även om lärarna är bra på att hitta elevernas olika läsnivåer organiserar de inte undervisningen efter dem.

I Skolinspektionens granskningsrapport *Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i grundskolan* framkommer att Anpassningen av undervisningen behöver utvecklas i nästan samtliga skolor. Skolinspektionen skriver att det saknas ett helhetsperspektiv, något som i sin tur kan påverka möjligheterna att vidta de åtgärder som behövs.

Dyslexiförbundet har låtit Demoskop göra en kartläggning av de 100 största kommunernas hantering av stöd till elever läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Enligt kartläggningen saknar hälften av kommunerna en samlad handlingsplan eller direktiv till grundskolan om hur de skall jobba med läs- och skrivsvårigheter.

Sammanfattningsvis råder det inte brist på svenska forskningsresultat inom området läs- och skrivinlärning, däremot saknas förutsättningar för att omsätta resultaten på skolorna i undervisningen.

Miljöpartiets förslag

1) Lärare ska få modern kunskap

Vi vet idag mycket mer än tidigare om hur läsinlärning fungerar och hur man kan väcka intresse för fortsatt läsning. Därför bör det på varje skola finnas lärare som utbildas att handleda kollegor i modern läsdidaktik.

Alliansregeringen har i årets budget lagt ett förslag om en fortbildningsinsats för lärare, kallad *Läslyftet*. De avsätter dock i sammanhanget i det närmaste obetydliga resurser för detta (15 miljoner för detta 2014, därefter 56 miljoner 2015 och 93 miljoner år 2016 och 2017).

Miljöpartiet välkomnar alliansens förslag men ser det som otillräckligt. Det är underfinansierat, undantar förskolan och det dröjer flera år innan lyftet är fullt utbyggt trots att problemen med läsförståelsen är allvarliga redan nu. Om vi på allvar ska vända den sjunkande läsförståelsen krävs kraftfulla satsningar omedelbart. Vi vill därför tredubbla, bredda och tidigarelägga satsningen.

Miljöpartiet vill:

- **Tredubbla stödet.** Istället för alliansens aviserade 257 miljoner satsar vi 800 miljoner under en fyraårsperiod för fortbildning av lärare i läs- och skrivutveckling. Med vår satsning ger vi 10 000 lärare grundläggande fortbildning årligen, i likhet med hur mattelyftet fungerar. På så sätt skapar vi förutsättningar för huvudmän i grundskolan att göra ambitiösa satsningar på elevernas läsutveckling.
- **Ge fler möjlighet.** Läsning behövs i alla ämnen och fortbildningen ska vara öppen för alla lärare i förskola, grundskola och gymnasium. Alliansen väljer att återigen utestänga förskollärarna från en satsning. För Miljöpartiet är det viktigt att redan i förskolan prioritera läsningen och ger i vårt förslag förskollärare möjlighet att ta del av kompetensutvecklingen, och att de ska kunna fungera som de läsombud i förskolan som föreslagits. Vi vill även att andra än svensklärare ges större möjligheter att ta del av stödet. Det är en felsyn att läsning är en verksamhet isolerad till svenskundervisningen, läsförståelsen är nödvändig i alla ämnen och det finns anledning att utveckla läsning och läsförståelsen i alla ämnen. Utöver lärare har fler yrkesgrupper och professioner behov av kunskaper om läsningens betydelse och läsfrämjande. Med tanke på bibliotekens viktiga funktion bör även bibliotekarier ges möjlighet till kompetensutvecklingen för att fördjupa sin specialistkompetens inom fältet. Det utökar även möjligheterna för lärare och bibliotekarier att samarbeta och komplettera varandra.
- **Tidigarelägga satsningen.** Trots att läsförståelsen sjunker väljer alliansen att låta det dröja till 2016 innan satsningen faller ut fullt. Vi vill redan från 2014 göra kraftfulla investeringar i denna kompetensutveckling inom läsdidaktik.
- **Miljöpartiet gör i budgeten även stora insatser för genusarbete i skolan.** Läsandet i skolan uppvisar tydliga könsskillnader. Enligt litteraturutredningen har var fjärde pojke i åldern tio till femton år

bristande läskunskaper. Vi avsätter i vår budget resurser till ett nationellt centrum för normkritisk pedagogik och för att möjliggöra för kommunerna att anställa jämställdhetsamordnare med uppdrag att arbeta i skolorna. Ett strukturerat genusarbete i skolan och verktyg för lärare att bryta ner destruktiva könsnormer kan vara en grund för att lyckas med pojkars läsförståelse. Läs mer om våra satsningar på genuspedagogik för att höja pojkars skolresultat i *PM 340 miljoner till höjda skolresultat, ökad jämställdhet och minskad extremism* från 130920. (De 340 miljoner som Miljöpartiet satsar på genuspedagogik ingår ej i totalsumman för lässatsningen som redovisas i detta PM.)

2) Lärare ska ha verktyg som matchar deras ansvar

Läraryrket har kunnat visa hur många skolor – i strid med skollagen – kräver fastslagna diagnoser för att ge särskilt stöd. Detta vill vi ändra på. Stöd till elever i behov av stöd ska komma på plats snabbt.

När en lärare ser att en elev behöver extra stöd i ett ämne ska läraren kunna ordinera det stödet, utan byråkratiska omvägar. För elever med lässvårigheter kan detta exempelvis innebära att ansvarig lärare ges en rätt att i schemat prioritera svenska, satsa på extra undervisningstid, ge tillgång till specialpedagogik eller till tekniska hjälpmedel. Ingen elev ska behöva lämna tredje klass utan att ha fått med sig grunderna i att läsa, skriva och räkna.

Miljöpartiet vill:

- **Införa en ordinationsrätt för lärare.** Vi vill att lärare ges rätt att ordinera särskilt stöd till elever som behöver det. Detta är en förändring som läraryrket länge krävt och som innebär att stödet snabbt kommer på plats, utan att en segdragen byråkratisk process tar vid.
- **Införa en läsa-skriva-räkna-garanti.** Som del av ordinationsrätten vill vi införa en läsa-skriva-räkna-garanti före fjärde klass. I de lägsta årskurserna och förskoleklass skall alla tillgängliga verktyg och insatser komma på plats för att varje elev ska få med sig läsförståelsen, skrivkunskapen och grundläggande matematikkunskaper. Vi har tidigare utvecklat detta förslag i vårt *PM Alla elever har rätt att lära sig läsa, skriva och räkna* från 130301.
- **Upprätta handlingsplaner/checklistor för särskilt stöd.** För att underlätta för läraren att ordinera stöd till elever som behöver det finnas handlingsplaner/checklistor för hur alla skolor ska ge särskilt stöd. Detta bör bland annat innefatta hur elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kan ges särskilt stöd efter behov.
- **Anställa fler specialpedagoger/speciellärare i skolan.** Specialpedagoger och speciellärare är särskilt viktiga för den elev som riskerar halka efter. Sedan alliansen tillträdde har det försvunnit nästan 1 000 specialpedagoger och speciellärare från svensk skola. Både Lärarnas riksförbund och Läraryrket har visat att lärarna upplever brister i det särskilda stödet till elever i behov. Miljöpartiet vill ny- och återanställa speciellärarna i svensk skola.

3) Alla elever ska ha tillgång till bemannat skolbibliotek

För att elevers lärande ska bli meningsfullt behövs personal som är specialiserad på informationshantering, urval och kritisk analys. Skolbiblioteken ska vara ett forum för eleverna att stärka sin läsning och en plats där de får möjlighet att med hjälp av bibliotekarien utveckla förmågan att förstå och analysera text, kritiskt granska innehåll och sätta in innehållet i relevanta sammanhang. Skolbiblioteken spelar också en viktig roll för skolornas samarbete med frivilliga initiativ såsom idrottsföreningar, Berättarministeriet och för samarbetet med folkbiblioteken.

Bemannade skolbibliotek har enligt såväl internationell som svensk forskning visat sig ha positiva effekter på ungas läsvanor och läsförmåga. Men idag saknar 210 000 elever tillgång till ett bemannat bibliotek. I den nya skollagen från 2011 finns kravet att alla skolor ska ha tillgång till skolbibliotek. Men lagen nämner inte någonting om bemanningen.

Litteraturutredningen föreslog i sitt slutbetänkande *Läsandets kultur* en lagreglering av personal med relevant kompetens vid skolbiblioteken. Alliansen beskriver i sin proposition *Läsa för livet* som släpptes den 26 september 2013 att ”flera av utvärderingarna pekar på att elever i skolor med skolbibliotek med utbildade bibliotekarierna har mellan 10 och 20 procent högre resultat i standardiserade lästest än elever i skolor med sämre biblioteksresurser”. Trots det väljer regeringen att inte gå fram med litteraturutredningens förslag.

Miljöpartiet vill att:

- **Samtliga elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek med utbildade skolbibliotekarierna.** Vi vill tydliggöra skollagen så att alla elever garanteras tillgång till bibliotek med utbildade bibliotekarierna. Idag formuleras det som att eleverna skall ha ”tillgång till skolbibliotek”. Miljöpartiet vill skärpa och förtydliga lagen så att det blir uppenbart att biblioteksbegreppet inkluderar utbildade bibliotekarierna.

4) Moderna läromedel ska finnas i skolan

Tidigt IT-arbete har visat sig mycket effektivt för att tidigt se till att läsförståelsen och skrivförmågan kommer på plats. Idag finns helt nya möjligheter att ge barn verktyg för läsning och skrivning. Men vi vet också att om skolan inte tar del av dessa möjligheter, vidgas ojämlikheten ytterligare och den digitala klyftan vidgas.

Skolverket visar i sin rapport *IT-användning och IT-kompetens i skolan* att det skett en dramatisk ökning av antalet datorer – men att kunskapen om hur datorerna kan användas inte har hängt med. Mer än varannan lärare uppger att de har behov av kunskap om hur IT kan användas som pedagogiskt verktyg. Skolinspektionen visade, tidigare i år, i en rapport att digital teknik bara i begränsad omfattning används i det pedagogiska arbetet, jämfört med i administration och planering.⁴

Miljöpartiet vill:

⁴ Satsningarna på IT används inte i skolornas undervisning, Skolinspektionen 2012

- **Förbättra tillgången till tekniken.** Vi vill öka lärarnas och elevernas tillgång till aktuella, moderna läromedel och digitala pedagogiska verktyg av hög kvalitet genom en satsning på förbättrad IT-infrastruktur. Vi vill även att litteratur i olika medier, även e-böcker, ska finnas tillgängliga avgiftsfritt på folkbibliotek.
- **Kompetensutveckla skolans personal.** Vi vill genomföra en satsning på kompetensutveckling inom IT för skolans personal syftande till att bättre integrera IT och digital teknik i det pedagogiska arbetet.
- **Nationell IT-strategi för skolan.** På samma sätt som varje huvudman genomtänkt och vetenskapligt förankrat bör utveckla IT-strategier för användning av ny teknik, behövs en nationell IT-strategi för skolan.

5) Alla gymnasieelever ska få kultur och läsning

Läsning är grundläggande för att kunna delta i samhället, söka och få ett arbete och vara del av demokratin. Detta vet unga, men alliansen hade missat det när de reformerade gymnasieskolan. Därför väljer många bort yrkesutbildningar. Det finns idag yrkesprogram där svenskämnet komprimeras till ett enda läsår, under två hela skolår sker alltså ingen svenskundervisning. De estetiska ämnena, som är bevisat viktiga för språkutvecklingen, har helt försvunnit för många gymnasieelever. Människor ska utbildas för ett föränderligt arbetsliv, inte stänga dörrar för framtiden.

Miljöpartiet vill:

- **Återinföra högskolebehörigheten.** Alla yrkesförberedande gymnasieprogram ska ge grundläggande behörighet till högskolan. Det innebär bland annat att eleverna får mer undervisning i svenska.
- **Stärka de estetiska ämnena.** Tillgänglig forskning visar att barn som tidigt får möjlighet till kreativa och estetiska uttryck ofta får en bättre språklig utveckling än barn utan estetisk stimulans. Läs- och skrivfärdigheter utvecklas bättre och eleverna utvecklar sin förmåga till kritiskt tänkande. Vi vill stärka de estetiska ämnenas ställning i skolan och bland annat ge varje gymnasieelev undervisning i minst ett estetiskt ämne. Detta utvecklas i vårt PM *Rätt till kultur för alla elever* från 130612.
- **Återuppbygga yrkesprogrammen.** Vi vill i samarbete med näringslivet säkerställa ett yrkesgymnasium där människor utbildas för arbetslivet, och inte stänger dörrar för framtiden. För Miljöpartiet är det en självklar utgångspunkt att svenskämnet finns genom hela skolgången.

Miljöpartiets investeringar

I det gröna budgetförslaget som presenteras i nästa vecka investeras sammanlagt 33 miljarder i utbildning de kommande fyra åren, utöver alliansregeringens anslag. Av våra investeringar prioriterar vi drygt 2,4 miljarder över fyra år till de satsningar som presenteras i detta PM, fördelat på 800 miljoner till fortbildning i läs- och skrivutveckling, 400 miljoner för säkerställande av ordinationsrätt, 830 miljoner för fler specialpedagoger och 400 miljoner för moderna läromedel och IT-verktyg.